

Руденко Л.В. студентка V курсу ННІ філології та журналістики
Король Л.М. кандидат психологічних наук, доцент

ОСОБЛИВОСТІ МІЖОСОБИСТІСНИХ ВЗАЄМИН ТА ФОРМУВАННЯ КЛАСНОГО КОЛЕКТИВУ УЧНІВ-ПІДЛІТКІВ

Актуальність дослідження. В останні десятиліття розвитку психологічної науки майже припинилися дослідження проблеми колективу. Однак, хочемо ми цього чи ні, але колектив, зокрема класний, має великий виховний вплив. Саме через нього учні оволодівають суспільними цінностями. Така роль класного колективу та взаємин в ньому робить його вивчення актуальним.

Особливого значення спілкування з ровесниками, життя в колі ровесників набуває у підлітковому віці, коли воно стає гострою потребою.

Метою нашого дослідження був розгляд з теоретичних позицій структури, закономірностей функціонування й розвитку учнівського колективу; вивчення рівня сформованості міжособистісних стосунків підлітків.

Слід зазначити, що структуризація колективу можлива двома шляхами:

по-перше, на основі емоційних переваг, по-друге, через встановлення референтних стосунків. Переваги виражають вибірковість вибору, референтні стосунки, засновані на значущості, що пов'язує суб'єкта з іншою людиною або групою осіб, і є показником ціннісних орієнтацій особи. Іншими словами, той, хто є привабливим для підлітка, той і впливає на формування його особистості. Практика показує, що в класі завжди одні діти є референтними для інших, і таким чином, однокласники впливають на розвиток один одного.

У колективі складається особливе ставлення до спільної діяльності і глибокі міжособистісні відносини. Все це проявляється у психологічному кліматі класу. В свою чергу несприятливий психологічний клімат є показником неблагополуччя взаємин дітей у класі.

Дослідження проводилось у 9 класі Потіївської ЗОШ I-III ступенів. На першому етапі дослідження здійснювалось вивчення міжособистісних стосунків учнів класу(соціометрія) з метою визначення структури неформальних взаємин за критерієм симпатії – антипатії, виявлення внутрішньо - групових підсистем (мікрогруп) та їх неформальних лідерів. Критеріями вибору були відповіді на питання, спрямовані на виявлення симпатій та антипатії між учнями. Оскільки міжособистісні стосунки у групах розгортаються на двох рівнях – формальному та неформальному, досліджувані повинні здійснити вибір у двох сферах – сфері спільної діяльності та сфері дозвілля.

Для виявлення кількісних характеристик взаємин у класі використовувались соціометричні індекси : персональні соціометричні індекси та групові. До персональних соціометричних індексів відносяться індекси позитивного і негативного соціометричного статусу досліджуваного, які характеризують його положення в групі, потенційну здатність до лідерства. Чим вищий індекс позитивного соціометричного статусу, і чим нижчий індекс негативного соціометричного статусу має досліджуваний, тим більший вплив він здійснює на однокласників та комфортніше почуває себе у взаємостосунках з ними; потенційна здатність до лідерства у нього зростає. Високий індекс негативного статусу у поєднання з низьким індексом позитивного статусу є свідченням протилежних характеристик положення досліджуваного у класі.

Груповим соціометричним індексом є індекс групової згуртованості, що визначається за спеціальною формулою.

Другий етап дослідження міжособистісних стосунків (ретест) проводився через 6 тижнів після первинного дослідження з тими ж самими досліджуваними. Здійснювалось проведення соціометрії також у сфері учбової діяльності та дозвілля, що дало можливість перевірити первинну інформацію та прослідкувати динаміку міжособистісних стосунків. На основі даних тесту та ретесту побудовано характеристику класу та місця в ньому кожного досліджуваного.

Виявилось,що у сфері учбової діяльності за результатами тесту та ретесту є лише одна «соціометрична зірка» (К.А.), в той час, як тест показав дві «соціометричні зірки», а ретест – три.

У сфері дозвілля у тесті та ретесті співпадають дві «соціометричні зірки»(К.А. та Л.Д.) , а у ретесті з'являється ще одна «соціометрична зірка» (М.А.).

Отже, у різних сферах у тесті та у ретесті є лише одна постійна «соціометрична зірка» - К.А. Він є офіційним (староста класу) та неофіційним лідером у класі.

У класі є 7 учнів, які отримали статус «знехтуваного» за результатами 1-3 досліджень. У всіх 4 дослідженнях статус «знехтувані» отримали 3 учні.

У класі є 4 учні, які мають статус «ізольовані» за результатами 1-3 досліджень та одна учениця за результатами 4 досліджень. Груповий негативний статус отримали 3 із них, позитивний –лише 1. У класі є відсутність збігу позитивних та негативних виборів, але таких випадків небагато. Підлітків, які отримали лише позитивні вибори, немає. Лише негативні вибори у всіх дослідженнях отримала одна учениця, яка має статус ізольованої.

Як відомо, чим більше у класі учнів з груповим статусом «соціометрична зірка» та тих, «кому надають перевагу» і менше

«знехтуваних» та «ізолюваних», тим сприятливіший психологічний клімат і більш згуртованим є класний колектив.

Результати дослідження свідчать про те, що в цілому клас неблагополучний в плані міжособистісних взаємин. Рівень згуртованості класу неоднозначний. Так, за даними першої методики він виявився низьким, а за даними другої – середнім.

Отже, перед класним керівником та психологом стоїть завдання на основі знання структури міжособистісних взаємин підлітків у класі, рівня їх згуртованості шукати шляхи та засоби формування згуртованого учнівського колективу.

Учнівський колектив формується в процесі різноманітної діяльності. Тому створення і згуртування класного колективу відбувається в процесі конкретних спільних справ, що потребують узгоджених дій та допомагають усвідомити свій обов'язок перед однокласниками і проїнятися почуттям відповідальності.

Необхідна постановка захоплюючих перспектив, які породжують в учнів загальне піднесення, роблять їх спільну діяльність змістовною, а колектив згуртованим і активнішим.

Виховуючи учнівський колектив, класний керівник водночас формує особистість кожного учня. Яким би великим не був авторитет дорослого, він все - таки не може замінити впливу однолітків на підлітка. За наявності правильно організованого колективу вихователь має можливість впливати на учнів не лише прямо, а й опосередковано, через колектив, через ровесників, думка яких в цьому віці особливо важлива. У колі ровесників учні засвоюють правила спілкування з іншими людьми, колективістські взаємини і культуру поведінки в суспільстві.

Висновки. Практика виховання свідчить, що тільки в колективі ровесників і з його допомогою можна розвинути у школярів почуття відповідальності, товариської взаємодопомоги та інші цінні якості. Ефективність цього в значній мірі залежить від згуртованості класу.

Список використаних джерел

1. Бодалев А.А. Проблемы гуманизации межличностного общения и основные направления их психологического изучения // Вопросы психологии. – 1989. – №6. – С.74-81.

2. Немов Р.С., Кирпичник А.Г. Путь к коллективу. – М.: Педагогика, 1998. – 146 с.

3. Петровский А.В., Шпалинский В.В. Социальная психология коллектива. – М.: Просвещение, 1978. – 176 с.